

IZ HIŠE BITI V ZAČASNO BIVALIŠČE

(*Začasno bivališče: portreti mlade književne generacije 80-tih let. Izbrala in uredila Lela B. Njatin. Ljubljana: Aleph, 1990*)

Naslov *Začasno bivališče* lahko v neprenesenem pomenu meri na socialo piscev kot – v Prijateljevi dikciji – občanov, v prenesenem pa na vlogo generacije, ki nudi »zavetje za dozorevanje« in jo pisci zapustijo, ko iščejo svoja nova snovalska domovanja drugod, po možnosti čimdlje od drugih – tudi od nekdanjih generacijskih sosedov. Evocira pa ta naslovna metafora še umik iz obzorja, v katerem je bilo – prosto po Heideggerju – videti jezik, z njim pa tudi umetnost besede, kot »hišo biti«: pisci, rojeni okrog leta 1960, kot da so bolj nomadski od svojih predhodnikov, kot da jim je literatura le eno izmed začasnih bivališč, v katero pa niso bitnostno zakoreninjeni.

S tem da se intervjuji v *Začasnem bivališču* postavljajo bralcu v ogled kot »portretik«, se uvrščajo v tradicijo slovenskega literarnega biografizma (prim. Prijateljeve *Duševne obraze naših preporoditeljev* ali Ocvirkov *Levstikov duševni obraz*), bolj očitno pa seveda v vrsto književniškega intervjujanja, ki zna ponekod biti tudi zgodbarsko literarizirano (prim. *Obiski* Izidorja Cankarja, *Pogovori s pesnikom Gradnikom* Marje Boršnik, *Pogovori s slovenskimi pisatelji* Branka Hofmana, *Med tradicijo in modernizmom*, *Med modernizmom in avantgarde*, *Čas romana* Franceta Pibernika).

Gre za izročilo, ki pri nas sega vse do moderne, do njenega poudarjenega in gojenega umetniškega subjektivizma (ta šele osmišlja portretiranje duševnih obrazov literatov) oziroma do takratnega vznika generacijskega čuta (s kultom literarne in slikarske četverice). Ta čut v naslednjih desetletjih prinaša vedno na novo poimenovane generacijske samozavesti (npr. krog Treh labodov, »novomeška pomlad«, »generacija pred zaprtimi vrati«).

Drugače od prej omenjenih del, a tudi od Dembovih *Interviews with contemporary writers* (1983), je nova Alephova knjiga tekst več spraševalcev: njihovi dometi in domiselnost ter interesi so dokaj različni, zato pa je nevarnost suhoparnih ponavljanj istih vprašanj različnim sogovornikom bistveno manjša. V pogovorih se mešajo in nizajo vrhu tega raznoliki žanri ali njihove sledi: od dopisnega disputa oziroma eseja (o tromeji literature, slikarstva, poststrukturalistične ter kritične teorije, o pesništvu, intelektualcih in melanholiji), prek biografske skice (o svetotožju, slovenstvu, družbenem in umetnostnem marginalstvu ter performansih), do žive kavarniške debate o raznih splošnostih in nekoliko erotiziranega šepetanja na uho (o pisanju kot večnosti neke potrebe, o erotizmu in socialni, o mitu in ženskah) ali po novoromanskih ter metafikcijskih krojih urezane literarizacije pogovora (o homoerotizmu in svobodi, dekadenci, Parizu in Slovencih, o razdaljah med Hoollywoodom in Jesenicami).

Zaradi večih spraševalcev so polifoni tudi njihovi odnosi do vprašancev: stik je pisen ali usten, dialog se drži enotnosti časa ali pa skače po njegovih intervalih, predpostavljena vednost vprašanca je ponekod večja, drugod manjša ali enaka vpraševalčevi. Literarnosociološko pa gre pri vprašanih in odgovorih vendarle za nekakšen hermenevitični krog, saj tako vpraševalci kot vprašanci večinoma pripadajo isti generaciji, celo istemu krogu; takšna imanentistična in avtorefleksivna zasnova *Začasnega bivališča* ima to slabo plat, da deluje nekoliko incestuozno ali narcisoidno (generacija gleda samo sebe).

Intervjuji s predstavniki oz. predstavnicama generacije osemdesetih let ne delujejo več zgolj promocijsko; so dejanje kanonizacije. Izbrana je sedemnajstERICA: Jure Potokar, Vlado Žabot, Franjo Frančič, Igor Zabel, Brane Mozetič, Andrej Morovič, Rade Krstić, Igor Bratož, Aleš Debeljak, Miha Mazzini, Maja Vidmar, Alojz Ihan, Jani Virk, Brane Bitenc, Lela B. Njatin, Andrej Blatnik, Esad Babačić. Pripuščeno jim je, da se artikulirajo iz mase drugih piscev približno enake starosti – ne le s preprostim dejstvom, da so pač izbrani, drugi pa so izpuščeni (urednica Lela B. Njatin sumi, da bi lahko pogrešili Majo Haderlap, Štefana Remica, Ferija Lainščka, Alda Žerjale, Milana Vincentiča idr.), ampak še bolj s tem, da jim je dana priložnost, odpirati svojo dušo in iz nje delati estetsko relevanten predmet, da torej lahko spregovorijo o tistem, kar jim v literaturi ostane med vrsticami ali pa zunaj njihovih robov. Iz piscev postanejo, če rečem s Foucaultom, avtorji. Vstopajo v topos Goetheja in Eckermannna, zvestega zapisovalca njegovih miselnih prebliskov.

Kanon, ki se tvori s pomočjo intervjujev in z različnimi revialnimi izbori ali antologijami (npr. *Strast in mir*, antologija mlade slovenske književnosti, ki je izšla isto leto kot *Začasno bivališče*), je posebne vr-

ste. Gre za ustoličevanje generacije, generacijski kanon. Generacija se z njim profilira navznoter in navzven: interna so vprašanja, kdo vanjo spada (izbran je bil predvsem ljubljanski krog šolanih komparativistov, slavistov in AGRFT-jevcev, manjka pa obrobje, tostran in onstran državne meje), kdo je vreden spomina, kdo je nosilec njenih pečatov, kdo le sopotnik ali celo oseba, ki izginja iz njenega obzorja; navzven pa gre za iskanje njenih posebnosti glede na druge skupine in rodove.

Pri tem je položaj »generacije osemdesetih« v več ozirih paradoksalen. Kar se skuša s samo knjigo naslikati kot skupinski portret, kar se torej skuša spraviti skupaj, v enoten okvir (razpravljanja, duha), se sproti razsipava v individuacijo, portrete posameznikov, ki poudarjajo svoje – kot bi rekel T. Hribar – avtopoetike in avtonoetike. Po drugi strani pa že dolgo ni bilo v slovenski literaturi tako sistematičnih teženj po vzpostavljanju generacijskega okvirja, pa čeprav brez vsakršnih skupinskih literarnih programov ali manifestov, ampak, nasprotno, prek samih negacij ali poudarjanja odsotnosti skupnih imenovalcev (npr. oznake, kot so »generacija brez karizmatičnih mentorjev«, »generacija brez metafore«, »mlada slovenska proza«).

Za silo je sicer podoba generacije mogoče osvetliti s konjunkturo (literarnozgodovinska razlaga tega gospodarskega pojma je delo Jana Wierzbicega) postmodernizma ali vsaj z »duhom« postmoderne dobe. Zdi pa se, da so posamezniki vstopali v generacijski ris iz socializacijskih nagibov. Zato je profil rodu osemdesetih kar razločno očitran s pridobitvami pohoda skozi institucije – z osvojitvijo revije *Literatura*, z ustanovitvijo založbe *Aleph* in Sklada Vladimíra Bartola, namenjenega promociji »mlade slovenske literature« v tujini. V tem čutu za mehanizme literarnega obrata, za medije in distribucijo estetskega blaga so (nekateri) mladi literati sorodni vrstnikom iz Neue slowenische Kunst ter skupaj z njimi postmoderni.

V tem rodu je uplahnil ponavljajoči se antagonizem do predhodnikov, ki je vgrajen v sam pojem literarne generacije. V ozračju »postzgodovine«, konca ideje napredka, je tudi pri slovenskih piscih, portretiranih v *Začasnem bivališču*, zamrlo tristoletno nasprotovanje med »starim« in »modernim«, ki so ga bile avantgarde še zaostrele z geslom »preloma s tradicijo«. Avtoritete slovenskega modernizma (npr. Tauferja, Grafenauerja, Jančarja) so se za krajši čas spravili sesuvat le nakateri mladi kritiki. Postzgodovinska apatija in indiferentnost pa je generaciji pridelala primanjkljaj lastne refleksije političnih okoliščin svojega delovanja (književnost in publicistika teh piscev sta namreč nastajali v t. i. prelomnih časih), ki se je kompenziral z nekakšno spontano ideologijo apolitičnosti. Na to notorično dejstvo, ki je verjetno sad odpora do tipičnega slovensko-(srednje)evropskega intelektualnega moralizma predhodnikov, je svoječasne sostanovalec pred časom opozoril že Igor Zabel.

Zato pa je v »generaciji osemdesetih« veliko dvo- ali troživk, ki se gibljejo čez markacije raznih disciplin, pri čemer jim literatura nikakor ni nujno na vrhu hierarhije svoje ustvarjalnosti: so dvojne figure literata-kritika, -umetnostnega zgodovinarja, literatke-modne oblikovalke, literata-rokerja, -glasbenega kritika in urednika, -avanturista-videoumetnika, -znanstvenika ipd. V *Začasnem bivališču* posebej pade v oči navezanost na neknjižne medije – na glasbo, film, video, ki so pogoste odnosnice v pogovorih. Ali je to stvar osebnega ali zgodovinskega časa, mladosti ali postmoderne, začenjajo nakazovati že leta tega desetletja.

Marko Juvan
Filozofska fakulteta v Ljubljani